

Երանուհի Մանուկյան

Երևանի պետական և Եվրասիա միջազգային համալսարանների դասախոս,
փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ
Էլ. հասցե՝ e.manukyan@ysu.am

DOI: 10.53614/18294952-2024.2-62

ՀԱԿԱԿՈՌՈՒՊՑԻՈՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄՇԱԿՄԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Հոդվածը նվիրված է հակակոռուպցիոն ռազմավարության մշակմանը, հակակոռուպցիոն հանձնաժողովների գործունեությանը, ինչպես նաև այն հնարավորություններին ու խոչընդոտներին, որոնք կարող են նպաստել կամ խանգարել հակակոռուպցիոն ռազմավարության մշակման հարցում: Տվյալ վերլուծության համար հիմք են հանդիսացել հայտնի հետազոտողների տեսական ու գործնական համակողմանի վերլուծության արդյունքներ, որոնք հիմնվում են միջազգային փորձի վրա:

Արդյունավետ հակակոռուպցիոն ռազմավարության մշակումը պահանջում է ինստիտուցիոնալ բարեփոխումների, իրավական մեխանիզմների և հանրային ներգրավվածության համադրություն: Հակակոռուպցիոն հանձնաժողովները վճռորոշ դեր են խաղում կանխարգելիչ միջոցառումների իրականացման, կոռուպցիոն դեպքերի հետաքննության և հաշվետվողականության ապահովման գործում: Այնուամենայնիվ, տարբեր խոչընդոտներ, ինչպիսիք են քաղաքական ազդեցությունը, ռեսուրսների բացակայությունը և իրավական բացերը, կարող են խոչընդոտել դրանց արդյունավետ գործառնությանը: Համակողմանի վերլուծելով տվյալ հիմնախնդիրը՝ հոդվածը նպատակ ունի նպաստել հակակոռուպցիոն քաղաքականության վերաբերյալ դիսկուրսին՝ առաջարկելով պատկե-

րացումներ այն մասին, թե ինչպես կարող են մշակված ռազմավարությունները բարելավել հասարակական հարաբերությունները: Եզրակացությունները ամփոփում են համակարգված մոտեցման կարևորությունը՝ համատեղելով իրավական, ինստիտուցիոնալ և հասարակական ջանքերը կոռուպցիայի դեմ արդյունավետ պայքարելու համար:

Հիմնաբառեր. հակակոռուպցիա, ռազմավարություն, հասարակություն, էթիկա, կոռուպցիա, սոցիալական, քաղաքական:

Ներածություն

Կոռուպցիան այնպիսի սոցիալական երևույթ է, որն առանց էական ու հետևողական հակազդեցության կարող է կազմալուծել սոցիալական միջավայրը՝ վտանգելով պետության անվտանգության ապահովման հեռանկարները: Այս իսկ պատճառով, գրեթե բոլոր երկրների համար օրակարգային է դառնում հակակոռուպցիոն քաղաքականության իրականացումը: Տվյալ քաղաքականության շնորհիվ՝ պետությունն ու հասարակությունը կարող են արձագանքել, թե որոնք են իրավապահ համակարգի թերությունները և ինչպես է հնարավոր նվազագույնի հասցնել կոռուպցիոն երևույթները: Մեթոդաբանական իմաստով սկզբունքային նշանակություն ունեցող այս կանխավարկածի համատեքստում գիտական ու գործնական հնչեղություն է ստանում հակակոռուպցիոն քաղաքականության մշակման հետ առնչվող հիմնահարցերի, դրանցում գործառնող իրարամերժ սկզբունքների, հիմնախնդիրների համակողմանի վերլուծությունները: Հարցադրումների այս շարքը իսկ վկայում է, որ տվյալ հետազոտության թեման արդիական է, քիչ հետազոտված և այդ իմաստով՝ նորարարական:

Մասնագիտական գրականության մեջ տվյալ հիմնախնդրի վերլուծությունն առաջադրված շեշտադրումների տեսանկյունից գրեթե չի քննարկվել: Ավելին, ժամանակակից իրողությունների տրամաբանությունն արտացոլող հետազոտություններում և վերլուծություններում նկատվում է տվյալ հիմնախնդրի բովանդակության և գործառնությունների պարզեցման և աղքատացման որոշակի միտում: Այս տեսանկյունից տվյալ հետազոտության մեջ փորձ է արվում հաղթահարել այդ միակողմանիությունը՝ տալով առավել ամբողջական նկարագիր:

Վերլուծության ենթարկելով հակակոռուպցիոն քաղաքականության պատմական և քաղաքակրթական տեսանկյունները և անդրադառնալով դրա քաղաքական (ինքնիշխանություն, մարդու իրավունքներ, օրենքի գերակայություն և այլն) և տնտեսական (մրցակցություն, շուկայական հարաբերություններ, ազատ ձեռներեցություն և այլն) ինստիտուտների ձևավորման հիմնահարցերին՝ տվյալ հետազոտության մեջ արտացոլվել են արդի քաղաքակրթության սոցիոմշակութային կյանքում տեղի ունեցող այն վերափոխումները, որոնց հետևանքով հիմնովին փոփոխվում և նոր գործառնություններ են ձեռք բերում հասարակական հարաբերությունները:

Մեթոդ

Հոդվածի համար մեթոդաբանական հիմք է հանդիսացել հետազոտության որակական մեթոդը, որի օգնությամբ հիմնավորվել է հակակոռուպցիոն քաղաքականության ռազմավարության մշակման առանձնահատկությունները: Հետազոտման հիմք են հանդիսացել նաև համանմանության, արտարկման, վերլուծության և համադրության մեթոդները:

Հակակոռուպցիոն ռազմավարության հիմնադրույթների և էթիկական կանոնակարգերի մշակումը

Կոռուպցիայի կանխարգելումը բազմաշերտ ու բարդ աշխատանք է, որի շրջանակներում սովորաբար իրականացվում է մեծ թվով համաժամանակյա կամ հաջորդական գործողություններ, որոնք անհրաժեշտ է հստակորեն համակարգել՝ դրանց հետևողականությունն ու արդյունավետությունը ապահովելու համար: Հակակոռուպցիոն ռազմավարության մշակումը ենթադրում է, ինչպես օրենսդրական դաշտի ամրապնդում, այնպես էլ հասարակության իրազեկվածության բարձրացում: Հակակոռուպցիոն իրազեկվածության մակարդակի բարձրացումը հիմնականում ուղղված է բարեվարքության ամրապնդմանը, էթիկական կանոնակարգերի մշակմանը, որոնք ենթադրում են նաև գործընկերային հարաբերությունների հաստատում քաղաքացիական հասարակության տարաբնույթ կառույցների հետ: Էթիկական կանոնակարգերի մշակումը անհարժեշտություն է, քանի որ լավ մշակված կանոնակարգը կամ արժեքների հռչակագիրն այնպիսի օգտակար գործիքներ են, որոնք հստակեցնում են բարոյական արժեքների ու չափորոշիչների նշանակությունը: Շատ դեպքերում կանոնակարգը վերահաստատում և զարգացնում է օրենսդրությամբ արդեն իսկ սահմանված արժեքներն ու սկզբունքները: Ի տարբերություն օրենքների, որոնք համապարտադիր նշանակություն ունեն, որտեղ հստակ պատժամիջոցներ են նախատեսված խախտումների համար, ապա էթիկական կանոնակարգերի հիմնական գործառույթը էթիկական իրազեկվածությունը բարձրացնելն է:

Մասնագիտական գրականության մեջ տարբերակվում է էթիկայի կանոնակարգի երկու մշակութային ձևեր.

1. կանոնակարգեր, որոնք բխում են էթիկայի նկատմամբ մշակութային մոտեցումից, որը հիմնված է իրավական համապատասխանության սկզբունքի վրա, և
2. կանոնակարգեր, որոնք բխում են մշակութային մոտեցումից, որը հիմնված է բարեվարքության և ոգեշնչման սկզբունքի վրա (Demmke, Bossaert, 2004, էջ 56):

Առաջինը հիմնականում վայրընթաց մոտեցում է և հիմնված է կանոնների և օրենքների վրա: Երկրորդ մոտեցմամբ խրախուսվում է էթիկական վարքագիծը՝ իրազեկության և մոտիվացիայի բարձրացման միջոցների լայն կիրառմամբ: Այս երկու մոտեցումները միմյանց չեն բացառում և կարող են ժամանակ առ ժամանակ համատեղվել:

Անկախ էթիկական կանոնակարգերի ձևավորման հրատապությունից, պետք է փաստել, որ հակակոռուպցիոն ռազմավարության քաղաքականութ-

յան մշակումը ամենևին էլ դյուրին գործունեություն չէ, քանի որ անմիջականորեն կախված է իրավապահ մարմինների գործառնության իրացումներից, ուստի կարող է դերերի ու պարտականությունների բաշխման հետ կապված տարաձայնություններ առաջանալ: Մյուս դժվարությունը պայմանավորված է նրանով, որ զանգվածային գիտակցության մեջ պայքարի ռեպրեսիվ մեթոդն ավելի ընդունելի ու հասկանալի է հասարակության կողմից, ուստի համալիր երկարաժամկետ միջոցառումների իրականացումը կարող է հասարակության մեջ թերահավատության և տարվող քաղաքականության նկատմամբ դժգոհության ալիք բարձրացնել: Մասնավորապես, կարող է տպավորություն ստեղծվել, որ ոչ թե իրական պայքար է տեղի ունենում, այլ ընդամենը կոռուպցիայի դեմ պայքարի իմիտացիա: Այնուամենայնիվ, տվյալ ռազմավարության անհարժեշտությունը հիմնովին հակակշռում և գերակշռում է թերությունները, ուրվագծելով այն ուղիները, որոնք նվազեցնում են կոռուպցիայի մակարդակը՝ ապահովելով տնտեսական առաջընթացը:

Հակակոռուպցիոն քաղաքականության մշակումը էթիկական հրամայական է, քանի որ կոռուպցիան խոչընդոտում է ներքին և արտաքին ներդրումները, սահմանափակում է առևտուրը, աղավաղում է պետական ծախսերի չափերը և կառուցվածքը, հանգեցնում է ստվերային տնտեսության աճին, խորացնում է սոցիալական անհավասարությունը և այլն: Այստեղ հարկ է նշել, որ պետական ծառայողների մի մասը իրենց մասնագիտական գործունեությունն անցկացնում են արդար և բարեխղճորեն, իսկ մյուս մասը չարաշահում է իր պաշտոնական դիրքը և այն օգտագործում սեփական օգուտի համար, ծավալում է ապօրինի գործունեություն նպաստելով կոռուպցիայի ավելացմանը: Նաև կարևոր է նշել, որ մեր օրերում մարդկանց մոտ նկատվում է կոռուպցիայի դեմ պայքարի կարևորության գիտակցումը:

Կոռուպցիայի մեջ կարող է ներգրավվել ցանկացած անձ, ով օժտված է դիսկրեցիոն՝ սեփական հայեցողությամբ իրեն չպատկանող ռեսուրսների բաշխման իշխանությամբ (իրավապահ մարմինների աշխատակից, դասախոս, պատգամավոր, բժիշկ և այլն):

Կոռուպցիան պետք է հստակ սահմանազատել պաշտոնական դիրքի չարաշահման հետ կապված այլ հանցանքներից՝ յուրացման, վատնման համապատասխան որակյալ տեսակից և այլն, քանի որ կոռուպցիայի պարագայում օգտագործվում է ոչ միայն պաշտոնական դիրքը, այլև դրա վրա հիմնված հեղինակությունը, հնարավորությունները, կապերը:

Կոռուպցիայի առումով առավել խոցելի է պետական կառավարման համակարգը, մասնավորապես՝ դատական իշխանությունը, ոստիկանությունն ու առողջապահական համակարգը: Այս իրավիճակն է արձանագրվել ոլորտների մեծ մասում՝ կառավարման ցուցանիշների ցածր կատարողականների հիման վրա: Ուստի հակակոռուպցիոն քաղաքականության հաջողությունը պայմանավորված է նաև նրանով, որ իշխանության տարբեր թևերի միջև համագործակցությունը խթանելու գիտակցումից ելնելով, անհրաժեշտ է հստակեցնել վերջիններիս պատասխանատվության տիրույթները:

Հակակոռուպցիոն քաղաքական մարտավարությունը պետք է ներառի մի-

ջոցառումներ, որոնք ուղղված են պետության ու հասարակության բազմակողմ ու հետևողական ջանքերի իրականացմանը, վերացնելու տարբեր մակարդակներում կոռուպցիան ծնող պայմանները, պատճառները, բարձրացնելու կոռուպցիոն իրավախախտումների բացահայտման հնարավորությունն ու պատճառաբանված վնասի դիմաց պատժի անխուսափելիությունը, ստեղծելու հասարակության բացասական դիրքորոշում կոռուպցիայի բոլոր դրսևորումների նկատմամբ (Մանուկյան, Ստեփանյան, Իլյուշինա, 2021, էջ 213):

Հաշվի առնելով տվյալ երկրում կոռուպցիայի առկայությանն ու աճին նպաստող պատճառները, հակակոռուպցիոն միջոցառումները կարող են օրինակ ներառել հետևյալ մեթոդները. վերահսկողություն քաղաքական գործիչների եկամուտների նկատմամբ, հանրային գնումների կամ պետական ունեցվածքի սեփականաշնորհման ընթացակարգերի բարելավում, օրենսդրության լրամշակում կոռուպցիոն վարքագծի հստակ սահմանումներով և այլն: Վերջին տարիներին ժողովրդավար պետությունները հանդես են եկել կոռուպցիայի դեմ ուղղված քաղաքական ու հասարակական նորանոր նախաձեռնություններով: Այդ նպատակով ստեղծվել է «Թրանսփերենսսի ինթերնեյշնլ» (ԹԻ) միջազգային կազմակերպությունը: Այն իրականացնում է կոռուպցիայի մասին հետազոտություններ տարբեր երկրներում, տարբեր մակարդակներում, մշակում և տարածում է հակակոռուպցիոն չափորոշիչներ: Հայաստանը անդամակցել է մի շարք հակակոռուպցիոն նախաձեռնությունների և մարմինների. 2005թ մայիսի 19-ին Հայաստանը ստորագրել է ՄԱԿ-ի կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիան, ինչպես նաև միացել է հակակոռուպցիոն պայքարի միջազգային հեղինակավոր կազմակերպություններին (ԵԽ և OECD անցումային երկրների հակակոռուպցիոն ցանց), ընդունել ԵԽ կոռուպցիայի դեմ պայքարի քաղաքացիական և քրեական իրավունքների մասին կոնվենցիաներ: Գաղտնիք չէ, որ կոռուպցիոն ռիսկերը, մասնավորապես կաշառքն իր յուրահատուկ դրսևորումն ունի կրթության բնագավառում և առավել տարածված է բուհական համակարգում: Յուրաքանչյուր բուհ ունի կոռուպցիայի դեմ պայքարի իր սեփական և ինչու չէ նաև արդյունավետ տարբերակները, բայց ունենալ տարբերակներ և ապահովել դրանց կիրառումը՝ դրանք տարբեր բաներ են, քանի որ ոչ բոլոր դեպքերում են միջոցները արդարացնում նպատակները:

Կոռուպցիան՝ որպես համամարդկային երևույթ, տարածված է ողջ աշխարհում: Դա ենթադրում է կոռուպցիայի հետ կապված խնդիրների առկայություն և նման հանցավոր և բացասական երևույթի դեմ պայքարի անհրաժեշտություն աշխարհի բոլոր երկրներում: Կոռուպցիայի հաղթահարման համար անհրաժեշտ է ցուցաբերել համակարգված մոտեցում, ինչը պետք է արտահայտվի պետական կառավարման արդյունավետ համակարգի ձևավորման և հակակոռուպցիոն պայքարում քաղաքացիական հասարակության ողջ ներուժի «գինվորագրման» մեջ: Միայն այս դեպքում նկատելի կլինի կոռուպցիայի մակարդակի նվազեցումը: Կոռուպցիան սոցիալական երևույթ է, ուստի, դրա դեմ պայքարի շրջանակներում արդյունքի հասնելու համար հարկ է ուշադրություն դարձնել պետություն-հասարակություն կառուցողա-

կան և շարունակական համագործակցությանը: Կոռուպցիան, ընդհանուր առմամբ, կարելի է բնորոշել որպես վստահված իշխանության չարաշահում անձնական նպատակներով (McCusker, 2006): Կոռուպցիան, թուլացնելով օրենքի իշխանությունը և վտանգի տակ դնելով պետության հեղինակությունը, մեծապես արգելակում է երկրի զարգացումն ու տնտեսական աճը:

Հակակոռուպցիոն ռազմավարության քաղաքականության մշակման միջազգային փորձառությունը

Միջազգային կազմակերպությունները, կառավարություններն ու մասնավոր հատվածը, գիտակցելով կոռուպցիայի լուրջ խոչընդոտ հանդիսանալն արդյունավետ կառավարման, տնտեսական աճի, պետական և միջազգային կայունության համար, ձեռնամուխ են եղել հակակոռուպցիոն օրենսդրության, քաղաքականության և դրա դեմ պայքարի մի շարք միջոցների մշակմանը: Հակակոռուպցիոն պայքարի պրակտիկային հայտնի են կոռուպցիայի հակազդման հետևյալ միջոցները և մեթոդները՝

1. Օմբուդսմեն՝ մասնավոր անձանց բողոքները քննարկող անձ
2. Իրավական հաստատությունների ուժեղացում՝ ազնվության և պատասխանատվության բարձրացման համար
3. Վարքագծի կանոնագիրք
4. Կոռուպցիայի դեմ պայքարը համակարգող խորհուրդ
5. Գլխավոր աուդիտոր (հաշվեքննիչ)
6. Պետական ծառայության բարեփոխում
7. Հակակոռուպցիոն անկախ մասնագիտացված հանձնաժողով
8. Կառավարական հաստատությունների ուժեղացում
9. Բյուջեի ձևավորման բաց գործընթացներ
10. Պետական գնումների մրցակցային գործընթացներ
11. Ժամանակակից ֆինանսական կառավարում (Այվազյան, Յազիճյան, 2005, էջ 26):

Վերոնշյալ միջոցներն ու մեթոդները «ամբողջականության համակարգի» («integrity system») և «հորիզոնական ենթահաշվետվության» («horizontal accountability») հայեցակարգերի անհրաժեշտ բաղադրիչներն են:

Ընդհանրապես, ամբողջականությունը (integrity) տվյալ դեպքում կոռուպցիայի դեմ ձեռնարկվող համակարգված և գիտակցված քայլերի ամբողջականությունն է: «Ամբողջականության համակարգը» («integrity system») զսպիչների և հակակշիռների մի համակարգ է, որն ապահովում է իշխանության տարբեր ճյուղերի և մարմինների փոխադարձ ենթահաշվետվությունը (Alistar, Calistru, Cogpénaru, Miroiu, 2010, էջ 67): Այստեղ առանցքային հասկացություններն են՝ ենթահաշվետվությունը, թափանցիկությունը, կանխարգելումը և պատիժը: «Հորիզոնական ենթահաշվետվության համակարգի էությունն այն է, որ իշխանությունն ապակենտրոնացված է, ոչ ոք մենաշնորհ չունի և գոյություն ունի յուրաքանչյուրի անհատական պատասխանատվությունը: Այն ուղղված է «վերից վար» սկզբունքի վրա հիմնված համակարգից ձեռքա-

գատվելուն: Վերջինիս դեպքում կառավարող վերնախավը հրամաններ է արձակում, որոնց այս կամ այն չափով ենթարկվում են ուղղահայաց համակարգի մյուս բոլոր օղակները: «Հորիզոնական ենթահաշվետվության համակարգի» պայմաններում նախատեսվում է անցում ուղղահայաց պատասխանատվության համակարգից դեպի հորիզոնական ենթահաշվետվության համակարգ, այսինքն՝ «վերնները» ենթահաշվետու են «ներքևներին», այլ ոչ ընդհակառակը:

Կախված նրանից, թե ինչ գործառույթ է իրականացնում տվյալ գործակալությունը և թե իշխանության որ ճյուղի առաջ է նա պատասխանատու տվյալ գործունեության համար՝ առանձնացվում են չորս խումբ հակակոռուպցիոն հանձնաժողովներ՝

Համընդհանուր մոդել – այս մոդելն օժտված է կանխարգելիչ, հաղորդակցական, հետաքննչական գործառույթներով և ենթադրում է հաշվետվողականություն գործադիր իշխանության մարմին: Մոդելի առավելությունը հիմնավորվում է նրանով, որ այն օժտված է ուժեղ մանդատով, ինչից էլ բխում է, որ այն իրավասու է կիրառել տարբեր հակակոռուպցիոն մոտեցումներ կոռուպցիայի դեմ պայքարի բոլոր հիմնական ուղղություններով: Այս մոդելը բարձրացնում է արդյունավետությունը կոռուպցիայի դեմ պայքարում և նվազեցնում է բյուրոկրատիան, հակակոռուպցիոն համակարգը դարձնելով ավելի պարզ: Արդյունքում, առկա է լինում հակակոռուպցիոն մարմին, որը, հանցագործությունների քննության գործառույթն իրականացնելիս, կարող է բացահայտել կոռուպցիոն սխեմաներ, այնուհետև, կանխարգելիչ և կրթական գործառույթներն իրականացնելիս, կազմել դրանց վերացմանն ուղղված իրավական ակտերի նախագծեր և մշակել հակակոռուպցիոն կրթական մեխանիզմներ: Հասարակության համար բարձրանում է հակակոռուպցիոն պայքարի թափանցիկության և տեսանելիության մակարդակը՝ բացառելով հակակոռուպցիոն մարմինների գործունեության վերաբերյալ շփոթությունը հանրության շրջանում: Չեզոքանում է գերատեսչական շահերի ռիսկը, նվազում են շահերի բախման իրավիճակները և միջգերատեսչական անառողջ մրցակցությունը (Մանուկյան, 2021, էջեր 54–55):

Հետաքննչական մոդել – այն փոքր և կենտրոնացված հետաքննչական հանձնաժողով է, որը հաշվետու է գործադիր իշխանության մարմնին:

Խորհրդարանական մոդել – որտեղ համապատասխան մարմինը հաշվետու է խորհրդարանական հանձնաժողովների առաջ: Տվյալ մոտեցման համաձայն կոռուպցիայի դեմ պայքարում առավել արդյունավետ է կազմակերպական կառուցվածքի թիրախավորումը այլ ոչ թե անհատների:

Բազմապրոֆիլ մոդել – տվյալ մոդելը ներառում է տարբեր գործակալություններ, որոնք համարվում են ինքնուրույն, սակայն միասին կազմում են հակակոռուպցիոն գործակալությունների ցանցը: Մի շարք մասնագետներ կարծում են, որ կոռուպցիայի կանխարգելման կարևոր տարրերից են հակակոռուպցիոն օրենսգրքերի առկայությունն ու դրանց գործնականում կիրառումը, միաժամանակ կարևորելով համապատասխան կարգավորման մեխանիզմների ներդրումը (Johan, Heilbrunn, 2004, էջ 7):

Հետազոտողների մի մասը համակված սկեպտիցիզմով պնդում են, որ արմատավորված կոռուպցիան, հովանավորչության ուժեղ ցանցերը, մասնավոր ձեռնարկության և պետական հիմնարկության միջև հստակ տարանջատման բացակայությունը, ինչպես նաև քաղաքական ու բիզնես վերնախավերի մասնակի հանրնկնումն այն համոզման են հանգեցնում, որ կոռուպցիայի դեմ պայքարին ուղղված ջանքերն առանձնապես մեծ արդյունք չեն ունենա: Այնուամենայնիվ, առաջատար պետությունների զարգացման փորձը գալիս է փարատելու տվյալ թերահավատությունը, ևս մեկ անգամ հաստատելու, որ ընդհանուր առմամբ, իրենց գործունեության մեջ որոշակի հաջողությունների հասնելու համար կոռուպցիայի դեմ ակտիվ պայքարում ներգրավված մասնագիտացված մարմինները, հատկապես դատախազական գրասենյակները, պետք է ապահովեն օրենքով սահմանված խիստ պատժամիջոցները (Pope, 2004, էջ 12):

Չնայած, շատ երկրներ լուրջ դժվարությունների են բախվում միջազգային չափորոշիչներին համապատասխանելու հարցում՝ քաղաքական կամ այլ պատճառներով: Այսպիսով, կոռուպցիայի կանխարգելումն ու վերահսկումը իրավասությունների վրա մեծապես հիմնված, պետական և ոչ պետական կառույցների կողմից իրականացվող քաղաքականության գործընթացներ են, որոնք ուղղված են կոռուպցիոն դրսևորումների և դրանց ծավալի նվազեցմանը: Կոռուպցիայի վերահսկողությունն ավելի արդյունավետ դարձնելու ջանքերը պահանջում են համատեղել պատժիչ միջոցառումները՝ կանխարգելիչ միջոցառումների հետ, խթանները՝ սահմանափակումների հետ, բարեվարքության ներքին ստանդարտները՝ արտաքին փոխառված չափանիշների հետ, ինչպես նաև կիրառել ընթացակարգային, ինստիտուցիոնալ, կառուցվածքային և կրթական միջոցառումներ, էթիկայի սկզբունքներ և բարոյական կարգավորումներ: Այս բոլոր կառուցվածքային տարրերը համակցված կարող են գործառնել, եթե արմատավորվի բարեվարքության կայուն համակարգը, ինչը պահանջում է ինչպես հզոր քաղաքական կամքի առկայություն, այնպես էլ՝ պետական շահի գերակայությունը գիտակցող առաջնորդներ:

Եզրակացություն

Կոռուպցիան միջազգային մակարդակի սպառնալիք է, որը խարխալում է իրավունքի գերակայությունը, ժողովրդավարությունը և մարդու իրավունքները, արդարադատությունն ու սոցիալական արդարությունը, կառավարումը, անաչառությունը և հասարակական արդարությունը, խեղաթյուրում է մրցակցությունը, խոչընդոտում է տնտեսական զարգացմանն ու վտանգում ժողովրդավարական հաստատությունների և հասարակության բարոյական հիմքերի կայունությունը, վտանգում շուկայական տնտեսության պատշաճ և օրինական գործունեությունը:

Կոռուպցիայի կանխարգելման նպատակով համագործակցելով միջազգային կառավարական կամ ոչ կառավարական կառույցների հետ և օրենսդրության մեջ ամրագրելով այդ երևույթի բացասական ազդեցությունը և դրա

դեմ սահմանվող պատիժները ու հարկադրանքի այլ միջոցները, իրազեկելով հանրությանը այդ մասին, հնարավորություն կստեղծվի նվազեցնել կոռուպցիայի մակարդակը:

Այսպիսով, ուսումնասիրելով կոռուպցիայի դրսևորման ժամանակակից եղանակները և դրա դեմ պայքարը փոփոխվող աշխարհում պետք է նշել, որ այսօր ` չնայած մի շարք միջազգային կազմակերպությունների, ինչպես նաև պետության ներսում գործող տարբեր մարմինների գոյությանը, կոռուպցիան, ցավոք, շարունակում է տարածում գտնել օրեցօր զարգացող աշխարհում: Կարող ենք նշել, որ կոռուպցիայի դեմ որոշակի «դեղատոմս», այսինքն ` հակակոռուպցիոն պայքարի պատրաստի միջոցների համալսումը, գոյություն չունի: Սակայն արդեն իսկ ամկա միջազգային լավագույն փորձի հիման վրա որոշ մեխանիզմների կիրառումը ազգային (ներպետական) մակարդակներում և հետևողական պայքարը կուղենշեն և հասանելի կդարձնեն կոռուպցիայի մակարդակի նվազեցումը: Կոռուպցիայի դեմ վճռական պայքարը սովորաբար կարող է ձեռնարկվել կամ իշխանության (վերևից ներքև), կամ հասարակության (ներքևից վերև), կամ էլ (ամենաարդյունավետ տարբերակ) երկուսի՝ իշխանության ու ժողովրդի համագործակցությամբ: Իսկ հասարակական գիտակցության մեջ ձևավորված է կոռուպցիայի՝ անհաղթահարելիության կայուն կարծրատիպը: Կարծում են, կոռուպցիայի դեմ պայքարը կարող է ավելի արդյունավետ լինել, եթե օրենսդիր մարմնի կողմից համապատասխան փոփոխությունների հիման վրա առանձնացված հանցագործությունների համար նախատեսվի ավելի խիստ պատիժներ, որն էլ կունենա իր կանխարգելիչ ազդեցությունը հասարակության անդամների և պետական-քաղաքական գործիչների վրա: Պետք է այս խնդրին ցուցաբերել համակարգված մոտեցում, և պետական իշխանության մարմինների կողմից քաղաքական կամք և հասարակության կողմից դրա էության հասկացում, ձիշտ գնահատում և համապատասխան վարքագծի դրսևորում:

Այսպիսով, կարելի է ասել, որ կոռուպցիան լինելով խմբակային բնույթի, «փակ» հարաբերությունների նորմերի արմատավորման ու վերարտադրության որոշիչ նախադրյալներից մեկը, վեր է ածվել հասարակության զարգացումը կաշկանդող երևույթի՝ արգելակիչ դեր կատարելով մարդու հնարավորությունների ու ազատությունների աճին, հավասարությանն ու կառավարմանը մասնակցության տեսանկյունից:

Օգտագործված գրականության ցանկ

- Մանուկյան, Ե. Կ. (2021). *Կոռուպցիայի հիմնախնդրի սոցիալ-փիլիսոփայական վերլուծությունը*, Եր., 01, Բանբեր Եվրասիա միջազգային համալսարանի:
- Այվազյան, Ա., Յագիճյան, Գ. (2005). «*Հակակոռուպցիոն ռազմավարության միջազգային փորձը*», գիտական նյութերի հատընտիր, Երևան:
- Demmke, C. and Bossaert, D. (2004). *Ethics in the Public Services of the European Union Member States. Survey for the 42an meeting of the directors-general of the public service of the European Union member states.*
- Menny, E. (1999). *Corruption*, London

- Jeremy Pope (2000). *Confronting corruption: The elements of a national integrity system*, Transparency International Source Book.
- Johan, R. Heilbrunn (2004). *Anti-Corruption Commissions Panacea or Real Medicine to Fight Corruption?* World Bank Institute.
- Yeranuhi Manukyan, Marina Ilushina, Ani Stepanyan (2023). *Methodological Foundations of Socio-Philosophical and Legal Analysis of Corruption*, Wisdom.
- Rob McCusker, (2006). *Review of anti-corruption strategies*, Technical and Background Paper, No. 23, Australian Institute of Criminology.
- Robert Klingaard (2001). *"International Cooperation Against Corruption"*, Finance & Development/ March.
- Victor Alistar, Elena Calistru, Iuliana Cogpénaru, Monica Miroiu (2010). *"Integrity and Resistance of Corruption of the Law Enforcement Bodies in South Eastern European Countries"*, Transparency International Romania.

References

- Manukyan, E. K. (2021). *Kor'owpciyi himnaxndri social-pilisopayakan verlowcowtyowny [Socio-philosophical analysis of the problem of corruption]*, Er., 01, Banber Evrasia mijazgayin hamalsarani (In Arm.)
- Ayvazyan, A., Yazitwyan, G. (2005). «*Hakakorowpcion razmavarowtyan mijazgayin pordy*» [International experience in anti-corruption strategies], gitakan nyowteri hatyntir, Erevan, (In Arm.)
- Demmke, C. and Bossaert, D. (2004). *Ethics in the Public Services of the European Union Member States. Survey for the 42nd meeting of the directors-general of the public service of the European Union member states*. (In Engl.)
- Menny, E. (1999). *Corruption*, London (In Eng.)
- Jeremy Pope (2000). *Confronting corruption: The elements of a national integrity system*, Transparency International Source Book, (In Eng.)
- Johan, R. Heilbrunn (2004). *Anti-Corruption Commissions Panacea or Real Medicine to Fight Corruption?* World Bank Institute, (In Eng.)
- Yeranuhi Manukyan, Marina Ilushina, Ani Stepanyan (2023). *Methodological Foundations of Socio-Philosophical and Legal Analysis of Corruption*, Wisdom (In Eng.)
- Rob McCusker (2006). *Review of anti-corruption strategies*, Technical and Background Paper, No. 23, Australian Institute of Criminology, (In Eng.)
- Robert Klingaard (2001). *"International Cooperation Against Corruption"*, Finance & Development/ March (In Eng.)
- Victor Alistar, Elena Calistru, Iuliana Cogpénaru, Monica Miroiu (2010). *"Integrity and Resistance of Corruption of the Law Enforcement Bodies in South Eastern European Countries"*, Transparency International Romania (In Eng.)

Ерануи Манукян

Преподаватель Ереванского государственного университета и

Международного Университета Евразия,

кандидат философских наук, доцент

Эл.адрес: e.manukyan@ysu.am

ОСОБЕННОСТИ РАЗРАБОТКИ СТРАТЕГИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ АНТИКОРРУПЦИИ

Статья посвящена разработке антикоррупционной стратегии, деятельности антикоррупционных комитетов, а также возможностям и препятствиям, которые могут способствовать или препятствовать разработке антикоррупционной стратегии. Основой данного анализа стали результаты комплексного теоретического и практического анализа известных исследователей, базирующиеся на международном опыте.

Разработка эффективной стратегии борьбы с коррупцией требует сочетания институциональных реформ, правовых механизмов и участия общественности. Комиссии по борьбе с коррупцией играют решающую роль в реализации превентивных мер, расследовании случаев коррупции и обеспечении подотчетности. Однако различные препятствия, такие как политическое влияние, нехватка ресурсов и правовые пробелы, могут помешать их эффективности. Путем всестороннего анализа проблемы статья стремится внести вклад в дискурс по антикоррупционной политике, предлагая понимание того, как разработанные стратегии могут улучшить взаимодействие с общественностью. В выводах подчеркивается важность системного подхода, объединяющего правовые, институциональные и общественные усилия для эффективной борьбы с коррупцией.

Ключевые слова: противодействие коррупции, стратегия, общество, этика, коррупция, социальная, политическая.

Yeranuhi Manukyan

Lecturer at Yerevan State University and Eurasia International University

Ph.D. in Philosophy, Associate Professor

Email: e.manukyan@ysu.am

FEATURES OF DEVELOPING AN ANTI-CORRUPTION STRATEGY

The article is devoted to the development of an anti-corruption strategy, the activities of anti-corruption committees, as well as opportunities and obstacles that may facilitate or hinder the development of an anti-corruption strategy. This analysis is based on the results of a comprehensive theoretical and practical analysis by renowned researchers based on international experience. Developing an effective anti-corruption strategy requires a combination of institutional reforms, legal mechanisms and public participation. Anti-corruption commissions

play a crucial role in implementing preventive measures, investigating corruption and ensuring accountability.

However, various obstacles such as political influence, lack of resources and legal gaps can hinder their effectiveness. Through a comprehensive analysis of the problem, the article seeks to contribute to the discourse on anti-corruption policy by offering insights into how developed strategies can improve public relations. The conclusions emphasize the importance of a systemic approach that integrates legal, institutional and public relations efforts to effectively combat corruption.

Key words: anti-corruption, strategy, society, ethics, corruption, social, political.

Հոդվածը խմբագրություն է ներկայացվել՝ 2024թ. նոյեմբերի 26-ին:

Հոդվածը հանձնվել է գրախոսման՝ 2024թ. նոյեմբերի 29-ին:

Հոդվածն ընդունվել է տպագրության՝ 2024թ. դեկտեմբերի 26-ին: